
DIVERSITET SKÆRPER ENS SELVBILLEDE

Måske har konfrontationen med de fremmede brudt billedet af et idyllisk Danmark. Til gengæld har den skabt et mere sandfærdigt virkelighedssyn, den har givet anledning til refleksion, og har udvidet landets kulturelle grænser, skriver professor Gretty Mirdal i kommentaren.

Af Gretty Mirdal

* Der bor 378.665 førstegenerationsindvandrere og 119.297 andengenerationsindvandrere i Danmark (if. Databanken 2008). Siden 1980 er antallet af indvandrere og deres efterkommere steget fra 3,0% til 9,1%. Mens antallet af indvandrere og afkom fra vestlige lande (inkl. alle EU-lande) har været nogenlunde konstant, er antallet af borgere med rødder i ikke-vestlige lande (herunder Tyrkiet, det tidligere Jugoslavien, Irak, Libanon, Pakistan, Somalia, Iran, Vietnam, Afghanistan og Sri Lanka) i samme periode steget fra 50.000 til ca. 350.000. Efter indvandringsstopet i 1973 har der kun været adgang for asylansøgere (flygtninge) og personer, der er berettiget til familiesammenføring.

Det er indlysende, at en så betydelig ændring i befolkningens sammensætning må have stor virkning på næsten alle områder af samfundet. Migration kan ændre et lands strukturer og institutioner og sætte dets værdigrundlag på prøve. Eftersom et bredt spektrum af holdninger karakteriserer de demokratiske samfund, der har modtaget indvandrere og flygtninge i de seneste 30 år, er det naturligt, at der også har været og stadig er divergerende meninger om modtagerlandenes migrationspolitik.

Nogle taler for at lade de tusinde forskelle blomstre, andre for en stram fastholdelse af enhed og kulturel ensartethed. Nogle håber, at det med en målrettet politik vil lykkes at udjævne fundamentale kulturelle forskelligheder, andre betragter netop den medbragte diversitet som indvandrerens største bidrag til landets kulturelle udvikling. Kulturel diversitet opfattes her, ligesom biodiversitet, som en nødvendighed for kulturens overlevelse, og et sprogs eller en kulturs forsvinden virker som et uerstatteligt tab på linje med tilintetgørelsen af den biologiske variation i fauna og flora.

Biodiversitet er livsvigtig for et komplekst system, og selv om variationen inden for systemet har omkostninger, synes fordelene at opveje ulemperne. Den biologiske mangfoldighed virker stabiliserende og gør systemet modstandsdygtigt over for miljøforandringer bl.a. ved at øge dens fleksibilitet.

Populationsgenetisk forskning tyder på, at naturen i

løbet af evolutionen har prioriteret bevarelsen af mangfoldigheden frem for udviklingen af ideale typer inden for de forskellige arter. Sådanne biologiske fænomener kan ikke direkte overføres til samfundsmæssige forhold, men de kan bruges som en metafor, fx for den kulturelle eller etniske diversitet. UNESCO har i 2001 vedtaget en deklaration til forsvar for kulturel diversitet, som netop sammenlignes med den biologiske diversitet.

De to modsatrettede tendenser, bevægelsen mod uniformitet og bevægelsen mod diversitet, findes i alle samfund og sandsynligvis hos alle mennesker. På individplan stræber man mod autonomi og selvstændighed, hvilket indebærer adskillelse fra og forskellighed fra andre; samtidig ses et stærkt behov for at høre til en gruppe, at blive anerkendt og accepteret af de andre, hvilket kræver en vis grad af indordning under fælles regler og homogenitet.

Sådanne bevægelser gælder også på gruppeniveau og har præget alle de vestlige samfund, der har modtaget store antal af indvandrere fra fattigere og mindre industrialiserede lande. Fx bosatte indvandrerne sig i nærheden af hinanden, da de kom til Danmark, netop med henblik på at få støtte og socialt samvær med deres egne, men også for at kunne stå imod en kulturel homogenisering eller assimilation til en kultur, som de ikke forstod.

Nogle af disse minoriteter, fx kurderne, styrkede deres kurdiske kulturelle og sociale identitet efter at være udvandret fra Tyrkiet, fordi de i det nye land fik lov til, i den private sfære, at dyrke deres særlige kultur. Der er således sket en konsolidering af en identitet, en udvidelse af ens etniske bevidsthed, som ikke kun er defensiv, men også konstruktiv og ofte har virket berigende på individuelt og socialt plan.

Diversitet nuancerer og skærper ens selvbillede og tilhørsforhold igennem sammenligningen af en selv med "de andre" og ved, at man mærker deres blik på sig. Ligesom mange indvandrere udvikler en interesse for deres historie og deres forskellighed netop efter at have forladt hjemlandet, kunne det tænkes, at tilstedeværelsen af fremmede i værtslandenes midte medfører en lignende fordel for de indfødte; at også

de i lyset af ”de andres” blik forandrer synet på sig selv og nuancerer deres egen kulturelle identitet. Identiteten opstår, siger Kierkegaard, i ”den Udsondrings-Akt, hvori Selvet bliver opmærksomt paa sig selv som væsentlig forskjelligt fra Omverdenen og Udvortesheden og dennes Indvirkning paa det”.

Næsten alle verdens lande er multikulturelle. Multikulturalisme er reglen og ikke undtagelsen, men i takt med, at indvandrende folkeslag assimilerer sig til majoriteten, sker der en homogenisering, en gensidig tilpasning, der giver indtrykket af en monokultur. Multikulturalisme indebærer, i modsætning til assimilationisme, at forskelligartede kulturer eksisterer side om side, og at etniske og religiøse grupper bliver ligestillet med og får samme rettigheder og pligter som flertallet.

I takt med udbredelsen af menneskerettighedsbevægelser opstod der i 1970’erne en voksende faglig interesse og et politisk forsvar for multikulturalisme og diversitet. Minoriteterne blev mere synlige, og de begyndte at fremsætte krav om anerkendelse af deres forskellighed, hvilket store dele af modtagerlandenes befolkning fandt rimeligt. I lande, som gik ind for en vis multikulturalisme, blev deres krav (fx om modersmålsundervisning, bygning af moskeer, oprettelse af begravelsessteder o.l.) imødekommet i varierende grader. Med den større synlighed og voksende krav om anerkendelse fra indvandrerside steg imidlertid også angsten for indvandrernes indflydelse hos majoriteten. Kritikken af multikulturalisme og diversitet voksede, ligesom de fremmedfjendske holdninger og hermed flere og flere modkrav om hurtig assimilation.

Angsten for terrorisme efter den 11. september 2001, den økonomiske krise, stigende arbejdsløshed blandt indvandrere, medfølgende sociale problemer og kriminalitet har i de senere år medført endnu større betænkeligheder i relation til multikulturalisme. Overalt i Europa er modviljen mod indvandrere og især imod det muslimske mindretal steget, mens de stemmer, der støtter diversitet og pluralisme, har vundet mindre og mindre gehør. Langsomt fik multikulturalismen skyld for alverdens sociale og økonomiske problemer.

I Australien, der siden 1982 havde defineret sig selv som multikulturelt, opstod der ved årtusindeskiftet en skinger debat om de såkaldte ”australske værdier” i modsætning til de sydasiatiske immigranternes mangel på samme. I Holland, som også har haft en tolerant holdning over for det fremmede, begyndte man at lægge ansvaret for arbejdsløshed, fattigdom og kriminalitet over på multikulturalismen. Det samme skete i Canada, det første land, der indførte multikulturalisme som officiel politik i 1971, og som i 1976 vedtog en forfatningslov, der garanterede alle borgere total anerkendelse af deres forskellighed, ret til at dyrke deres religion og bære religiøse symboler, også i det offentlige rum, og respekt for deres religiøse og kulturelle særregler.

I den psykologiske migrationsforskning er det almindeligt at fokusere på minoriteternes vanskeligheder. Indvandring har imidlertid også en personlig betydning for værtslandets befolkning, hvilket sjældent er genstand for undersøgelse. Selv om man er hjemme i sit eget land og har magt og viden til at definere de mellem menneskelige færdselsregler, påvirkes ens selvpfattelse og etiske fordringer af konfrontationen med de fremmede. I starten af den seneste indvandringsbølge, i 1970’erne, ville de færreste mennesker i Danmark kunne forestille sig den polarisering og mistænksomhed, der nu præger en betragtelig del af befolkningen.

Som Gunnar Myrdal skrev i ‘An American Dilemma’, påvirkede diskriminationen i USA ikke kun de sorte, den indvirkede også på de hvides idealer og opfattelse af virkelighed: ”När människor försöker ljuga bort för yttervärlden och sig själva, att de lever i moraliska kompromisser och oavbrutet och vanemässigt bryter mot sina ideal, bringas de normalt att förfälska sin verklighetsuppfattning för att dölja det för sig själva och andra.”

Danmark er ikke USA, og danskernes måde at forholde sig til kulturkonflikter på kan ikke umiddelbart sammenlignes med amerikanske tilstande. Man må skelne imellem diskrimination på grund af fx religion, nationalitet eller hudfarve, hvilket er uacceptabelt i et demokratisk samfund, og uvilje imod visse fremmede skikke, traditioner og værdier. Det første kan føre til den form for forfalskning af virkelighedsopfattelsen, som er beskrevet af Gunnar Myrdal. Det andet, at blive stillet over for andre måder at leve på, selv om man ikke bryder sig om dem, giver tværtimod anledning til refleksion over både de fremmedes og ens egne værdier. Man får mulighed for at forholde sig til, hvad der med fordel vil kunne ændres, og hvad der er ufravigelige idealer. Ens tolerancetærskel og menneskesyn bliver sat i relief. Man kunne således sige, at konfrontationen med de fremmede måske har brudt billedet af et idyllisk Danmark. Til gengæld har den skabt et mere sandfærdigt virkelighedssyn, har givet anledning til refleksion og har udvidet landets kulturelle grænser.

Kommentaren er en forkortet udgave af artiklen ‘Kulturel mangfoldighed – mangfoldige identiteter’ i ‘Det fremmede som historisk drivkraft’, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, 2010.

GRETTY MIRDAL

Professor, dr.phil., ved Institut for Psykologi, Københavns Universitet. Hun er medlem af Videnskabernes Selskab og flere andre forskningspolitiske råd og institutioner i ind- og udland. Hun forsker bl.a. i migration og integration.